

ИЗВОРИТЕ С МНОГО ИМЕНА (AQUAE CALIDAE)

Бургаските минерални бани (наричани допреди няколко десетилетия още Айтоски или Анхиалски) се намират на 15 км северозападно от Бургас. Известният от дълбока древност минерален извор блика в подножието на един от последните хълмове, влизащи в състава на Източна Стара планина. Той е само на 10 км от брега на морето и на 3-4 км от най-северозападната извивка на Атанасовското езеро. Природните дадености на този район не се изразяват само в лековитите минерални извори. Той е характерен и с плодородната си почва и с обикновените си водоизточници. Всичко това е привлякло човека още в дълбока древност и го е задържало тук през всички епохи, та чак до наши дни. Бургаските минерални бани са един от малкото обекти не само в района на Бургас, но и в България, около който за дълго време без прекъсване се е задържало поселение. Затова и интересът към това място е напълно оправдан и обясним.

Под различни имена селището, възникнало около минералния извор, се среща у много антични и средновековни автори. Най-ранното със сигурност засвидетелствано име е Акве калиде. Откриваме го в Певтингеровата карта, където с него е означена пътна станция между Анхиало и Кабиле, отстояща на 12 мили от Анхиало и на 50 мили от Кабиле. Според Прокопий крепостните стени около извора са били построени по времето на император Юстиниан. Разказвайки за готското нападение над Анхиало, Йорданес споменава близките топли бани, които „са във всяко отношение отлични и най-полезни за лекуване на болни”. През Средните векове изворите се срещат с имената Мегали Терми, Термополис, Терми, Терма. Интересно е сведението на Теофилакт Симоката, който разказва за достигането на аварите до Анхиало. Според него аварският хаган не разрушил „сградите на топлите води” по молба на жените си, които оценили качествата на топлите извори – „полезни за тях, които се къпят, и спомагащи за здравето им”. Името Терми срещаме в Алексиадата на Анна Комнина, а Вилардуен разказва за Ла Ферме – „красив и добре разположен град” с топли води – „най-хубавите в целия свят”. Събитията, които той описва, са от 1206 г., когато по времето на един грабителски поход срещу Българите, император Хенрих заповядал да изгорят града при изворите, както и съседния Аетос. По-подробни сведения за селището при Бургаските минерални бани съдържа и трудът на арабския учен Идриси, който споменава Мигали Терме, разположени „на половин ден път от Русукастру”. Според Идриси „Мигали Терми е малък град с хубави местности, широки квартали, с много насаждения и зеленчуци. Той има стени (градски) и пазари, има добитък и средства за препитание”.

Селището край извора не изчезнало и през османското владичество над Балканския полуостров. От турския историк и географ хаджи Калфа

научаваме, че султан Сюлейман I (1520- 1566) изградил върху топлите извори голяма къпалия. Става въпрос за построената по негова заповед нова баня, която е запазена и до днес. И построената от Сюлейман I сграда, и лековитостта на минералните води описва и полковникът от руската армия Георг Енехолм, участвувал в Руско-турската война през 1828-1829 г. Минералните бани са били посетени и от френския естествовик Ами Буе, който разказва за плачевното им състояние.

Пълен преглед на цитираните по-горе извори прави Константин Иречек, посетил България през 1884 г. Той ни дава кратки сведения и за видяното от него в края на XIX век – „жалка баня с два басейна, без отделение за гостите, които чакат своето изцеление в мизерни бараки.” Иречек добавя: *„В това положение, в което ги заварих, те са скъпоценен камък, хвърлен в калта”*.

Бургаските минерални бани предизвикват интереса на историци, археолози, епиграфи и в по-ново време. Много са учените, които са публикували материали от това място. За монети, открити в каптажа на извора, се споменава в публикации на Щрак, Б. Филев, Тодор Герасимов. Богдан Филев публикува и откритите през 1910 г. основи на голяма сграда от римската епоха, изградена от зелен андезитен туф. Епиграфски паметници от изворите публикуват Георги Михайлов и В. Бешевлиев. За археологически находки от Акве калиде съобщава и Георги поп Аянов, според който южно от баните, в лозята на село Ветрен, се намира некрополът на стария град. Периодично във фонда на Археологическия музей – Бургас, както и в Археологическия музей – София, са постъпвали новооткрити материали от това място. Те са намерили място в публикации на Иван Гълъбов, Ана Алексиева, Михаил Лазаров.

Природните дадености на района около минералния извор на Бургаските минерални бани, както вече изтъкнахме, са привлекли тук заселници още през епохата на енеолита. Случайно при изкопни работи в самия район на минералния извор също са открити различни праисторически материали.

Във фонда на Археологически музей – Бургас са постъпили каменни теслички, както и един цял съд от бронзовата епоха, изработен от сива глина, с неправилна сферична форма и връзан меандров орнамент. Открит е при копаене на кладенец през 1967 г.

Ще подчертаем, че при последното почистване на каптажа на извора, заедно с многобройните монети, за които ще стане въпрос по-късно, бяха открити и една каменна и една бронзова брадва. Каменната брадва е без отвор и дългият ѝ престой в средата на минерални води е довел до частичното ѝ разлагане. Бронзовата брадва е от типа кухи бронзови брадви, който е характерен за края на бронзовата епоха и е широко разпространен в Долнодунавската област .

Историята на Бургаските минерални бани, тяхната непреходна през вековете слава, ни се разкрива най-вече от многобройните археологически

находки, открити в самия каптаж на извора. В това отношение много ценни се оказват личните наблюдения на инж. Б. Ангелов, участвувал при каптирането през 1910 г., които той подробно описва в своята статия „Хидрологични и археологически бележки за околността на град Анхиало”. Каптажният кладенец, открит тогава, е с дълбочина 9 м и с околни шпунтови стени 6 X 6 м. Този кладенец и сега се намира на около 15 м северно от зданието на банята, но днес проучвания в него не са възможни. Затова ние можем единствено да се доверим на видяното от Б. Ангелов в началото на века. Още при първите изкопни работи са се открили обгорени камъни и тухли, изгнили греди и купища керемиди. Тези следи от пожар Ангелов свързва със сведението на Вилардуен за опожаряването на баните през 1206 г. по заповед на латинския император Хенрих.

На дълбочина 2.50 м са се открили стените и басейните на „римска баня” (според Ангелов). Тя се състояла от два басейна - единият кръгъл (диам. 9 м), а другият правоъгълен (10 X 6.50 м). Дълбочината и на двата басейна била 1.62 м.

Стените на банята били изградени от недялани андезитни камъни и ред тухли с варов разтвор. Кръглият басейн е заемал централно място в квадратна зала, а седалките му са били изработени от андезитни плочи. С такива е бил покрит и пода на двата басейна. На стената, отделяща двата басейна, е имало три правоъгълни отвора за минаване на водата.

Развалините на така описаните басейни са били видени и от Иречек при обиколките му през 1884 г. На дълбочина 2.50 м под „римската баня” са се открили останките на друга с идентична форма, но по-големи размери. И тя е имала два басейна, от които кръглият с диам. 10.60 м, а правоъгълният с размери 12 X 7.80 м. В изграждането ѝ е бил употребен мрамор, от който са направени и седалките. Кръглият басейн заемал централно място в една квадратна зала с ниши в ъглите. Басейните са имали обща стена с улей, позволяващ преминаване на водата от единия в другия басейн. Дъното на правоъгълния басейн било дървено, а на кръглия – покрито с дебели андезитни плочи, с по една дупка върху всяка, през която топлата вода е влизала в басейна. Според Б. Ангелов „тая разкошна мраморна баня била с типичен „елински строеж” и е била разрушена от земетресение или варварско нашествие. Останките и били открити на дълбочина 5.60-6.00 м в каптажния кладенец. При слизане в дълбочина са открити заедно с глинени наноси едри андезитни камъни и чакъл, части от глинени съдове, тухли, керемиди и други строителни материали. Това е дало основание на автора да заключи, че под „елинската баня” е съществувала друга още по-стара постройка.

При каптирането се достига до андезитната скала, от която извираят топлите води. Самият извор бил съсредоточен върху пространство 4 X 3.50 м и на дълбочина 1.50 в самата скала, като водата извирала от множество

неправилни пукнатини. Върху грифона на извора са се открили поставени четири каменни плочи, образуващи вертикален улей с размери около 0.80 X 1.00 м. Горната част на каменния улей вероятно е била затегната с дървена скара, служеща за под на първата примитивна баня.

За нас от особена важност са откритите тогава археологически материали. Преди полагане на каптажната колона, извлечената от грифона смукателна решетка на помпата е била видяна от присъстващите облепена с множество златни, сребърни и бронзови монети, възлизащи на 3000-4000 екземпляра. Открити са били също пръстени с геми, фибули, кръстове, глинени съдове, дървени гребени, фрагменти от мраморни оброчни плочки на трите нимфи и др. Материалите от каптажния кладенец, които са постъпили тогава във фонда на Археологическия музей в София, са публикувани от проф. Богдан Филов. Според него към средата на I век, когато Тракия става римска провинция, е била построена римската баня (наричана от Ангелов „елинска“), от която са запазените басейни. Тази римска баня по-късно била разрушена и върху нейните основи е била изградена втората постройка. През различни години в Археологически музей Бургас са постъпили изключително изящни пластични паметници. Това са: оброчната плоча на Трите нимфи и статуетката на Срамежливата Венера (*Venera Pudica*) и оброчната плочка на Хермес.

В публикациите на откритите при каптажа монети се набляга главно на големия им хронологически диапазон. Най-ранните са от времето Филип II Македонски, а последните по време принадлежат на турските султани от XV век* . Голямата монетна находка от Акве калиде е дала възможност на проф. Тодор Герасимов да напише пространната си студия „Антични монети с контрамарки от Долна Мизия и Тракия“. От откритите тогава в каптажа и басейните монети преобладаващото число са бронзови. През класическата и елинистическата епоха тези парични знаци са циркулирали в непосредствения хинтерланд на всеки от градовете, който ги е сякъл или контрамаркирал. Откриването им заедно е ярко доказателство, че Бургаските минерални бани са били посещавани от хора, които са идвали от близки и далечни краища – от Истрия (северно от Констанца), Томис (Констанца), Одесос (Варна). Голям е броят на монетите от съседните Месамбрия и Аполония. Срещат се контрамарки и монети на Бизантион (Истанбул), Маронея, Абдера, Лизимахия и други градове-държави, разположени на брега на Бяло и Мраморно море. Не липсват и монети на тракийските царе от I век пр. Хр. и I век сл. Хр.

Монети, открити при каптирането на извора в началото на XX век, са постъпили и във фонда на Бургаския Археологически музей. Това са предимно римски бронзови монети на императорите Тиберий (15-37), Клавдий I (41-54 след Хр.), Гордиан III (238-244), Хадриан (117-138), Антоний Пий (138-161), Галиен (253-268). Откритите римски провинциални монети са сечени в градовете Одесос и Деултум. Не липсват

и монети на Аполония и Месамбрия, както и на тракийския цар Реметалк I (10 г. пр. Хр. – 12 г. след Хр.).

Нова възможност за проучване и за допълване на информацията ни за този обект получихме през зимата на 1994 г., когато поради пресъхване на минералния извор, работници са предприели почистване на каптажния кладенец. След внимателно преглеждане и пресяване на извадената от там земна маса, ние успяхме да открием над 300 монети, а също така незначително число пръстени и други метални предмети. Впоследствие от работник, участвувал при почистването бяха откупени още 54 монети, открити от него в каптажния кладенец. Много от монетите са силно корозирали вследствие дългия им престой в топлите минерални води. Определянето, обаче, на повечето от тях е възможно. Наистина бургазлии бяха лишени от минералната си вода за близо две години, но за сметка на това пък музеят на града им обогати колекцията си с около 400 много ценни монети.

Най-стара по време от тях е сребърната драхма на Аполония, която е от типа „изправена котва – връзан пречупен кръст” и може да се датира в първата половина на V век пр. Хр. Към IV век пр. Хр. отнасяме един сребърен диобол на Аполония и няколко бронзови монети от малък номинал, които също принадлежат на този град. На границата на V и IV век пр. Хр. е отсечена от солидно бронзово ядро монетата на тракийския цар Меток I, върху лицевата страна на която има изображение на кон, препускащ надясно, а върху opakото – двуостра брадва и надпис с името на владетеля. От монетите на Месамбрия, които сред новопостъпилите са най-многобройни, най-ранни са бронзовите от типа „Глава на Атина — колело и надпис ΜΕΤΑ” (20 екземпляра). Те са отсечени през първата половина на IV век пр. Хр., а към втората половина на този век трябва да отнесем екземплярите от типа „Шлем насреща — колело” (30 бр.) и от типа „Мелсас – ΜΕΤΑ в амазонски щит” (9 бр.).

Многобройни са и бронзовите монети от типовете на Филип II (359-336 г. пр. Хр.) — 30 екземпляра и Александър III (336-323 г. пр. Хр.) – 11 екземпляра, които през втората половина на IV век пр. Хр. са изключително разпространени в областта на Източното Старопланиние. Към края на IV и началото на III век пр. Хр. се отнасят бронзовите монети на елинистическите владетели Лизимах (323-281 г. пр. Хр.) – 16 бр. и Касандър (316-297 г. пр. Хр.) – 1 бр.

По същото време могат да се датират бронзовите монети на Истрия, Енос, Абдера, о-в Кос и Абидос. Тук можем да отнесем и монетите на тракийския цар Севт III (около 330 – 300 г. пр. Хр.), а също и няколко контрамаркирани от монетарницата на Кабиле бронзови екземпляра. През III век бронзовите монети на Аполония намаляват. Увеличава се броя на месамбрийските, като съществен дял започва да заема типът „Амазонка - Атина Алкис и надпис ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ (5 екз.). Около средата на III

датират бронзовите монети на Месамбрия от типа „Шлем в профил – вътрешност на келтски щит” и същата легенда от двете му страни. В тази група монети можем да поставим и тетрадрахмата на Антигон II Гонат (277-239 г. пр. Хр), сечена в Амфиполис през 272/271 год. пр. Хр. и принадлежаща към категорията „постумни монети на Александър”. Втори век пр. Хр. не може да се открие сред монетните находки. Все пак към това време бихме отнесли някои от монетите на Месамбрия от типа „Атина Алкис” с надпис ΜΕΣΑΜΒΡΙΑΝΩΝ – 4 броя.

Към този период отнасяме месамбрийския тип „Дионис-грозд” и една бронзова монета на тракийския владетел Котис, царувал между 57 и 48 г. пр. Хр. Тя има на лицето глава на владетеля и на opakото - орел, кацнал върху светкавица.

Краят на I век пр. Хр. и началото на I век след Хр. е изключително силно представен сред новооткритите монети. Това са бронзови номинали от различни периоди на царуването на Реметалк I (около 10 г. пр. Хр. — 12 г. след Хр.) като васал на Октавиан Август (27 г. пр. Хр. 14 г. след Хр.). Девет броя са от типа „Ликторска брадва – корулски стол”. Към същото време се отнасят и 15 екземпляра бронзови монети на Реметалк от по-едър номинал. В находката има 33 бронзови монети на Август. От първите десетилетия на I век сл. Хр. са монетите на Реметалк II (19-38 г. след Хр.) — 13 бр.), Сабина и Клавдий (41-54 г. след Хр.) — 6 бр. 2 постумни на Агрипа.

Монетният и археологическият комплекс, открит през 1994 г. допълва в значителна степен нашите представи за голямото значение на Акве Калиде в праисторическо време и през античността. Каменната и бронзовата брадва разширяват хронологическия диапазон с повече от 2 хиляди години, а драхмата на Аполония добави още 100 години към древността на монетния комплекс. Той не само е огледало на циркулацията в тази част на Тракия през един дълъг период от време (V век пр. Хр. – I век сл. Хр.), но и доказва, че хора са идвали тук чак от островна и континентална Гърция, от далечните западнопонтийски градове Истрия и Томис, а също така и от тракийските центрове Севтополис и Кабиле.

Доскоро монетните находки от каптажа бяха единствения източник за историята на Бургаските минерални бани през елинистическата епоха. Повече сведения за живота на местното население през този толкова важен период ни дадоха провежданите ежегодно от 1988 до 1995 г.

археологически проучвания на един укрепен тракийски обект, разположен в непосредствена близост до извора в м. „Манастир тепе”.

Археологическият обект в м. „Манастир тепе” е известен отдавна. Още през 1950 г. са публикувани два амфорни печата от това място - един тасоски и един родоски. Няколко години по-късно в Юбилейния сборник „Далечното минало на Бургаския район” проф. Иван Гълъбов го нарежда сред най-важните археологически обекти около Бургас и на базата на

случайно постъпили от това място находки, го определя като храмов комплекс.

„Манастир тепе” е ниско скалисто възвишение, чието плато обхваща площ от около 2 500 кв.м. То е част от разклонение на Източна Стара планина, която тук се нарича Айтоска. Разположението му е такова, че от него се открива изглед към цялата близка околност. От запад, юг и изток достъпът до платото е затруднен от стръмните скалисти склонове. Най-лесен е достъпът от север.

Разположен само на около 400 м североизточно от минералния извор, тракийският култов комплекс естествено е възникнал във връзка с него. Затова и археологическото му проучване е всъщност проучване на историята на Акве калиде през елинистическата епоха.

В резултат на разкопките, ръководени от Петя Кияшкина, беше изяснена стратиграфията на обекта, проследени бяха отчасти укрепителните съоръжения, както и архитектурния план на светилището. От северната му страна е построен масивен ограден зид с дебелина 1.70 м, изграден от големи ломени камъни без спойка, различни по форма и размери. Зидът лежи направо върху скалата. Големите камъни оформят вътрешното и външно лице на зида, а пълнежът е от ситни камъни и пръст. Зидът има дължина 18 м. От североизток и северозапад на укрепения култов комплекс се разкриха две симетрично разположени, еднакви по форма и размер кули. Кулите са почти квадратни и са изградени по същия начин като зида. Този начин на градеж е типичен за тракийските обекти от края на IV и началото на III век пр. Хр. Масивен ограден зид е бил изграден и от източната страна на платото, но за съжаление времето не беше го пощадило и той се разкри само в основата си. На юг и на запад от оградните зидове лежат основите на вътрешните помещения на светилището. Те са оцелели повече от двадесет века и днес по тях ние гадаем каква е била архитектурата на светилището, мъчим се да си представим как хората са живели там, на кого са се молили и в какво са вярвали. И неволно се питаме какво ли ще остане от нас след толкова много години и векове.

Основите на помещенията са изградени от средни по големина камъни, а над тях са се издигали кирпичени стени. Сградите са били покрити с керемиди, повечето от които са били плоски. Внасяни са били от съседните гръцки колонии и някои носят печатите на работилниците, които са ги произвеждали. Подът на помещенията е бил покрит с тънка глинена замазка, оцеляла на места и до наши дни.

Централно място в системата от сгради заема едно правоъгълно помещение с вход на южната си страна. В центъра му бе разчистена глинена замазка с кръгла форма и украса от радиално разположени врязани линии. Възможно е това да е глинен жертвеник (есхара). Разположението му, украсата му, както и многобройните теракоти, откривани в това

помещение, ни карат да мислим, че то е било място за извършване на религиозни ритуали.

Други две групи помещения лежат южно от източната и от западната кули. За техните функции гадаем главно по откриваните в тях находки. Някои помещения явно са били жилищни. В тях се открива фрагментирана домашна посуда, прешлени за вретено, тежести за стан. В други помещения са били складирани пък многобройни амфори, в които древните обитатели са прибирали зърнените си храни или гъстото вино на богатата тракийска земя.

Помещенията са били подредени във верига около един централен двор. Това до известна степен напомня пастадния тип жилища, характерни за елинистическата архитектура. Дворът е бил покрит с настилка от необработени ломени камъни, сред които бе разкрит и един масивен каменен блок с форма на правоъгълен паралелепипед. В средата на горната му плоскост с помощта на олово е прикрепена голяма желязна халка. Дали жертвеното животно е било завързвано тук или камъкът е имал други някакви функции, само можем да гадаем. Подобен камък с халка има в едно от светилищата на остров Тасос и изследователите му предполагат, че е служел за привързване на жертвените животни. 2 постумни на Агрипа. Като всички хора и живелите преди повече от двадесет века древни траки са имали усет към красивото. Във всекидневния си живот явно са били скромни и непридирчиви и са използвали груби съдове, изработени на ръка или на грънчарско колело. Но успоредно с тях те са използвали и фините чернофинисови съдове, внасяни от далечните презморски земи. Разточителството не е било характерно за тях и може би затова са се мъчили да поправят счупените съдове, вместо да ги изхвърлят от употреба. Интересното е, че това е ставало с помощта на олово. И днес ние откриваме фрагменти с пробити дупки, в които се е прикрепял оловен нит, с който се е „реставрирал“ счупения съд.

Много са и теракотите, открити в светилището на „Манастир тепе“. В теракотовите статуетки са възплътени митологични образи, отразени са религиозните вярвания на древните, техния всекидневен живот и представата им за прекрасното.

Теракотите от „Манастир тепе“ са изработени напълно в стила на елинистическата епоха. Те поразяват с изяществото и красотата си, с реалистичното третиране на детайлите. Сред множеството от теракоти, се открояват някои, които имат връзка с почитаните здравеносни божества. Една от тези теракоти ни представя глава от женска фигура с калатос на главата и къдрава коса, спускаща се около лицето ѝ. Идентифицираме я като Деметра - богинята на плодородието и земеделието. По-важното за нас в случая е, че Деметра освен като Хтония (земна) се почита като Термасия (топла) — покровителка на топлите извори. На "Манастир тепе" с теракоти е засвидетелствуван и култ към Кибела – богинята-майка,

владетелката на планини, гори и зверове. На една от теракотите тя е представена седнала в трон с лъвче в скута. Заедно с младия Атис и с лъв е представена Кибела и в друга композиция, запазена за съжаление твърде фрагментирана. В светилището се откриват и характерните за III век пр.Хр. алтарчета с форма на паралелепипед, стъпващи върху профилирана основа и завършващи с корниз с акротерии. Върху четирите им страни има релефни изображения. На едно от тези изображения виждаме млада девойка, права, облечена в дълга дреха. В дясната си ръка тя държи стомна, а лявата е свита към гърдите. Вероятно това е част от изображение на трите нимфи, което още веднъж потвърждава почитането на покровителките на топлите извори още през елинистическата епоха. Траките, населявали светилището в м. „Манастир тепе”, не са живели изолирано. Те са поддържали оживени търговски контакти както с траките от вътрешността на страната, така и с жителите на гръцките колонии по Черноморското крайбрежие. Оживена е била и търговията им с далечните острови по Средиземноморието – Тасос, Родос, Кос и Книдос. Амфорите, които днес откриваме на „Манастир тепе”, носят печатите на производителите от тези острови.

Макар и възникнало и съществувало като култово средище през елинистическата епоха, светилището в м. „Манастир тепе” продължава да бъде култово място и през римската епоха. Доказателство за това са някои отделни находки и епиграфски паметници.

Една от тези находки е мраморното торсо от статуйка на мъж. Фигурата е представена права, гола. Главата и крайниците са отчупени и това затруднява определянето на позата. През лявото рамо минава наметало, завършващо точно над гърдите и праметнато върху лакета на свитата лява ръка. Мускулатурата на гръдния кош, корема и гърба е третирана реалистично. Според нас това е статуетка на бог Аполон. Присъствието на изображение на това божество на светилище край минерален извор не е случайно. Както е известно, Аполон като божество включва в образа си и губителни и възраждащи функции. На него са присъщи и лечебни функции. Той е лекар, защитник от зло и болести. Известни са иконографски типове на Аполон Иатрос и върху монети на Аполония Понтика.

От Акве калиде са известни няколко епиграфски паметника, публикувани от проф. Георги Михайлов. При разкопките на „Манастир тепе” бяха открити две мраморни плочи с надписи на старогръцки език. И двата надписа са фрагментирани. Плочите са добре изгладени само от едната страна и явно са били прикрепени към стена. Изсечените върху тях надписи са посветителни. По-добре запазена е първата плоча, състояща се от седем отделни фрагмента. Девет редовият надпис започва с обичайната формула „На добър път”, след което следва изброяването на една четиричленна колегия, включваща жрец, съдия, гимназиарх (ръководител

на спортна школа) и граматеус (писар). Посочени са и имената на заемащите тези длъжности - Тавромелий Траян, Тит Флавий Трофим, Артеמידор и Лонгейниус. Начинът на изписване на буквите, както и имената датират надписа във II век. Значението на този епиграфски паметник е най-вече в това, че дава сведение за съществуването на една колегия, която се е грижела за упражняването на култовете на светилището. Почти сигурно е и съществуването на гимназион в близката околност - място, където наред с духовната, се е отдавало голямо значение и на физическата култура на младежите. Явно още тогава баните са били място, където са се практикували гимнастически игри, целящи физическото укрепване на тялото. Втората плоча носи също девет редов надпис. И тук присъствуват длъжностните лица „граматеус” и „гюмназиарх”. Посвещението се прави от името на „хюпатоис”, отговарящо на пропретор в латинските надписи. Упоменаването на длъжността пропретор се среща и в друг надпис от района, открит само на 3 км от „Манастир тепе”. Този надпис, който е билингва (двуетечен), е датиран точно в 124 г. и в гръцката си част палеографски е близък до втория от откритите на „Манастир тепе” надписи. Упоменаването на длъжността пропретор (управители на провинция Тракия и Мизия в римската епоха) е много интересно. Явно Акве калиде още в древността са били луксозен курорт и са привличали тогавашната аристокрация. Изследването на елинистически обекти в района на Западното Черноморско крайбрежие са в началото си. Масираните археологически изследвания бяха съсредоточени в старите колонии Аполония и Месамбрия. През последните две десетилетия към тях се добавиха няколко тракийски крепости и тюрзиса, тракийското укрепление на северния бряг на Мандренското езеро. При прокопаването на трасето на най-новия водопровод за Бургас частично беше засегнат и стария път от *Aquae calidae* за Анхиало. Разкопана беше една надгробна могила край този древен път. В нея се откри погребение чрез изгаряне от III в. след Хр. В северозападната периферия на могилата в изкопа за водопровода беше намерен и един съд, характерен за късната бронзова епоха. Близко до разкопаната могила беше забелязан античен водопровод от глинени тръби, който с направлението следва споменатия път. По-нататък, на около 500 м западно от квартал „Мина Черно море” има плосък некропол от късната античност и ранното средновековие. Той също е разположен недалеч от брега на Атанасовското езеро. Трябва да отбележим и следи от селище, което се намира под днешните тухларници. Там, според преданието, се локализируют останките на средновековното село Атанас, преди да се премести в пространството под днешния квартал „Изгрев”.

Проф. дин Иван КАРАЙОТОВ